

Klima- og miljødepartementet
kld@postmottak@kld.dep.no
Deres referanse: 23/5569

Oslo 30.1.2024

Innspill til natur- og klimameldinger

Vi viser til invitasjon om å gi innspill til stortingsmeldingene om naturmangfold og klima. Forskningsalliansen NORIN, som består av de tre uavhengige forskningsinstituttene Norsk institutt for vannforskning (NIVA), Klima- og miljøinstituttet NILU og Institutt for energiteknikk (IFE) gir gjerne innspill, da begge stortingsmeldingene er av høy aktualitet for oss. NORIN-alliansens formål er å drive forskning og utvikling innen energi, miljø, klima, samfunnsikkerhet og digitalisering som kommer næringslivet og offentlig sektor til gode.

Vårt innspill svarer ut på spørsmålene gitt i invitasjonen.

Spm. 1: Når vi i 2050 har nådd natur- og klimamål, hva er de tre viktigste grepene som ble gjort i dag for å komme dit?

På et overordnet nivå må klima- og naturhensynene gjennomsyre og sette en ramme for all nasjonal politikk. Vi forventer videre at Norge deltar i det forpliktende europeiske og globale samarbeidet om klima og natur, herunder FNs bærekraftsmål, med minst like mye tyngde og kraft som i dag. Stortinget må jevnlig orienteres og konsulteres om nasjonal og internasjonal måloppnåelse.

- Norges ambisjoner om klimamålene må konkretiseres ytterligere, i tverrgående planer og strategier som er nasjonalt koordinert og basert på best mulig tilgjengelig kunnskap og forskning. Norge skal være et lavutslippssamfunn i 2050. Utslipp av klimagasser skal være mellom 5-10 prosent sammenlignet med utslippene i referanseåret 1990. Dette ifølge Norges klimalov som sist ble oppdatert i august 2023 og som følger opp det internasjonale klimapanelet (IPCC) sine anbefalinger. Dette er en stor ambisjon som vil kreve gjennomgripende samfunnsendringer for å kunne lykkes, og samarbeid på tvers av

sektorene i samfunnet. Det vil ikke minst kreve handling nå. Klimautvalget 2050 har levert en god rapport med mange anbefalinger, som bør følges opp.

- Norges forpliktelser mht. naturavtalen må følges opp og bedre mekanismer for å verdsette og ivareta naturen utvikles og implementeres i lovverket. Dette vil kreve en gjennomgang og oppdatering av relevant lovverk, som f.eks. plan- og bygningsloven og naturmangfoldloven. Areal må ses på som en ikke ubegrenset ressurs, og staten gi noen nasjonale retningslinjer for kommunenes ansvar og plikter i arealforvaltningen.
- Norge må satse reelt på overgangen til en økonomi basert på bærekraftige energikilder med utspring i forskning og teknologiutvikling, for å redusere avhengigheten av fossile energikilder og for en gradvis nedskalering av norsk olje- og gassindustri. Økonomisk planlegging både i offentlig og privat sektor må i størst mulig grad baseres på sirkulære prinsipper (sirkulær økonomi) og en grunnleggende forståelse av at naturressursene ikke er ubegrensede.

Spm. 2: Hvilke viktige rammer og hensyn må de to meldingene ha med seg fra ditt ståsted?

- Begge stortingsmeldinger må se klima og natur i sammenheng og ikke som isolerte temaer. Det er en tydelig sammenheng mellom klima- og naturutfordringene, som påpekt både i rapportene fra FNs klimapanel (IPCC) og det internasjonale Naturpanelet (IPBES). Meldingene bør derfor være komplementære både i utarbeidelsen og i oppfølgingen.
- Beslutninger som tas som berører klima og natur må alltid være kunnskapsbaserte, og basert på den nyeste og beste kunnskapen som er tilgjengelig fra både nasjonale og internasjonale kunnskapsleverandører. Meldingene bør etter vårt syn legge dette til grunn, og tilrettelegge for et samarbeid om videre kunnskapsutvikling innenfor disse områdene nasjonalt, og for norsk deltakelse i internasjonalt forsknings- og innovasjonssamarbeid. Det må i tillegg tilrettelegges for kunnskapsdeling på tvers av lokale-, regionale og nasjonale grenser gjennom gode systemer for informasjonsflyt og -deling. Et nasjonalt tverrfaglig senter for klima og miljø bør vurderes, gitt kompleksiteten i utfordringene og den nevnte koplingen mellom klima- og naturutfordringene.
- Meldingene må både se på hva vi kan gjøre nasjonalt og på hvilken måte Norge kan bidra i europeisk sammenheng og globalt. Blant annet som en pådriver for grønn omstilling

internasjonalt der vi har særegne forutsetninger for det, f.eks. som en leverandør av bærekraftig energi.

Spm. 3: Arealbruksendringer er en stor utfordring både for natur og klima. Hva bør meldingene legge frem for å sikre at arealbruken fremover bidrar til at vi når natur- og klimamålene?

Endringer i bruk av land, jord og hav er en av de største driverne for tap av naturmangfold, men også for klimaendringene. For å nå målene i naturavtalen må alle typer natur verdsettes høyere, både i tettbebygde og spredte strøk. Prinsippet om arealnøytralitet, forankret i stortingsmeldingen «Natur for livet» (2015-2016) handler om å beskytte naturen mot nedbygging og omdisponering. Det er imidlertid behov for videreutvikling og oppfølging av arealnøytralitet med virkemidler som er nedfelt i lovverket. Det er i tillegg behov for å utvikle en nasjonal standard for arealregnskap slik at kommunene kan følge opp arealnøytralitet på en god og mest mulig omforent måte.

Kommunene har i dag et stort ansvar for arealforvaltning og -bruk, men har mange hensyn å ta som til dels er motstridende. Det er også fremover viktig å ivareta lokal selvråderett, men det er behov for noen nasjonale føringer i arealpolitikken som ikke trenger å gå på tvers av dette. Meldingene bør videre legge opp til en arealplanlegging som har langsiktige perspektiver, med tanke på konsekvensene om f.eks. 50 og 100 år og fremtidige generasjoners interesser og behov.

Spm. 4: Internasjonalt samarbeid er nødvendig og viktig for å løse klima- og naturkrisa. Hvordan kan internasjonalt samarbeid styrkes på klima- og naturområdet i årene fremover?

Som nevnt over må det bygges opp gode systemer for deling av løsninger, innovasjon og kunnskap internasjonalt. EU er en pådriver innenfor tverrsektorielle måter å løse klima- og miljøutfordringene gjennom *Green deal* og bør være en inspirator for det internasjonale samarbeidet. Innenfor forsknings- og innovasjonssamarbeidet må det legges til rette for norsk deltakelse i internasjonale prosjekter. Fortsatt norsk deltakelse i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon og gode insentiv- og støtteordninger for norske aktørers deltakelse er i tillegg viktig.

Spm. 5: Naturavtalen er et rammeverk for alle. Hvordan kan vi sikre at alle samfunnsaktører og hele myndighetsapparatet i denne regionen tar sin del av ansvaret for å gjennomføre naturavtalen og stanse tapet av natur innen 2030?

For at ulike samfunnsaktører i denne regionen, så vel som i andre, skal ta sin del av ansvaret for å stanse tap av natur bør det settes tydelige krav om ivaretagelse av natur i lov- og regelverk, som gir forutsigbarhet i planlegging og gjennomføring av prosjekter både i næringsliv og offentlig sektor. Naturens verdi bør få større oppmerksomhet. Arbeidet med etablering av naturregnskap må styrkes. Det er vesentlig å vite hvilken natur vi har og hvilke verdier den har for å kunne forvalte den på en god måte.

Spm. 6: Hva trenger kommuner, næringsliv og andre av kunnskap og virkemidler for å ivareta naturen bedre i denne regionen?

Kommuner og næringsliv trenger forskningsbasert kunnskap som gir et godt grunnlag for å ta gode, veloverveide beslutninger når natur er involvert. Kunnskapen bør være fremstilt på en måte som gjør at den raskt kan tas i bruk i konkrete beslutninger og tiltak. I dag er kunnskapen ofte spredt i mange ulike kanaler og datakilder som gjør den til dels vanskelig tilgjengelig. Økt bruk av kunnskapssynteser og konsekvensutredninger, men også ulike beslutningsverktøy som er basert på best tilgjengelige data og kunnskap, vil være nyttige. Naturregnskap er et relevant virkemiddel, med felles datagrunnlag og metode for lokalt nivå. Forskningsinstituttene kan spille en enda større rolle enn i dag, som en sentral leverandør av anvendt forskning til regionen.

Kommunene sitter på et stort ansvar når det gjelder natur i regionen, blant annet som forvaltere av store arealer. Kommunene har behov for å ha dedikerte ressurser som både har bestillerkompetanse og kan ta mot kunnskap og på den måten tilrettelegge for at viktige beslutninger knyttet til natur og miljø er kunnskapsbaserte. I tillegg bør fylkeskommunenes veilederrolle styrkes.

Spm. 7: Hvilke andre grep enn vern kan vi ta for å sikre langsiktig beskyttelse og bevaring av viktige naturområder (jamfør mål 3 i naturavtalen)?

I tillegg til vern er tiltak som bidrar til gjenoppretting av forringet eller ødelagt natur gjennom naturrestaurering interessante både for den langsiktige reetableringen av viktige

naturområder, men også for å kunne ta i bruk naturbaserte løsninger i urbane miljøer i større grad. Det er behov for flere gode pilot- og demonstrasjonsprosjekter som kan identifisere de mest effektive tiltakene, og som viser hvordan restaurering av økosystemer gagnar naturen, samfunnet og økonomien både på kortere og lengre sikt. Det er viktig med en helhetlig og langsiktig tilnærming og at effektiviteten i restaureringsprosjekter evalueres og følges opp. Vi forventer at stortingsmeldingen om naturmangfold skjerper dagens krav om at 15 prosent av forringet natur i Norge skal restaureres. En innstramning og klargjøring av dispensasjonsbestemmelsene i utbyggingssaker bør også ses nærmere på, da det i dag gis mange dispensasjoner fra kommuneplanenes arealdel når det gjelder utbygging av natur, i følge tall fra SSB ca. 15 000 per år. Dagens dispensasjonsbestemmelser er generelle i sin utforming og skiller ikke mellom hva det søkes dispensasjon fra eller til. Det er derfor behov for klarere rettslige rammer (KS FoU 2022: *Bærekraftig arealbruk innenfor rammen av lokalt selvstyre*)

Spm. 8: Med utgangspunkt i 2050-utvalgets hovedanbefalinger (se lenke), hva bør klimameldingen prioritere å følge opp, sett fra ditt ståsted?

Det må tas beslutninger i dag for å kunne oppnå målene om et 0-utslippssamfunn i 2050, som 2050-utvalget påpeker i sin rapport. Klimameldingen må som nevnt ovenfor legge opp til en helhetlig politikk der ansvaret for kutt i utslipp koordineres på tvers. Dessuten, som utvalget påpeker, så handler omstilling til et lavutslippssamfunn om mer enn kutt i utslipp. Det vil kreve en bred samfunnsomstilling som forutsetter at det bygges en økt forståelse i befolkningen for nødvendige grep og endringer.

Det bør utarbeides en strategi for utslippskutt som inkluderer en helhetlig plan for overgangen til nye, bærekraftige energiformer, basert på forskning og teknologiutvikling.

Spm. 9: Hvordan legge til rette for en rettferdig omstilling til lavutslippssamfunnet, og hvordan bør en klimapolitikk som når klimamålene innrettes slik at den har legitimitet og aksept i samfunnet?

Vi mener at et åpent, helhetlig og godt kunnskapsgrunnlag er et viktig element for å bygge legitimitet og aksept i samfunnet. Dette forutsetter god og uavhengig forskning, forskningssamarbeid på tvers av fagfelt og institusjoner, samt at vanskelig tilgjengelig forskning

gjøres tilgjengelig for ikke-eksperter. Vi mener forøvrig at energi- og klimapolitikken må henge sammen, og at f.eks. insentiver for energisparing i private husholdninger må være tilrettelagt for at lavinntektshusholdninger også kan benytte seg av dem. Dette påpeker også Klimautvalget i sin rapport.

Vi takker for muligheten til å gi innspill og kan gjerne utdype ved en senere anledning.

Med vennlig hilsen,
NORIN Research AS v/forskningsinstituttene NIVA, NILU og IFE.